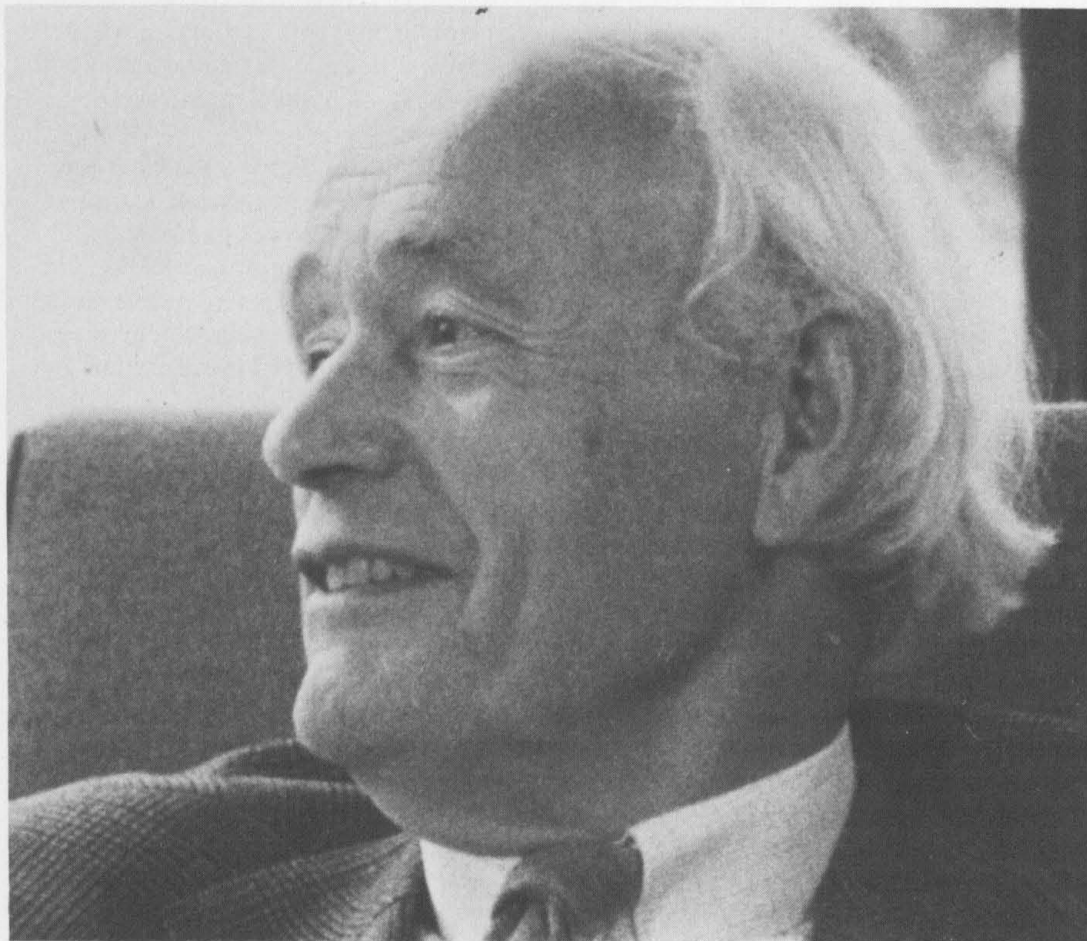

Citation:

H. Steinmetz, Levensbericht J.C. Brandt Corstius, in:
Jaarboek, 1987, Amsterdam, pp. 110-113

Johannes Christiaan Brandt Corstius

Johannes Christiaan Brandt Corstius

31 december 1908–3 december 1985

Op 3 december 1985 is overleden Johannes Christiaan Brandt Corstius, sedert 1959 lid van de Akademie. Met hem is een van de eerste Nederlandse vertegenwoordigers van de discipline Vergelijkende Literatuurwetenschap heengegaan, als ook degene die tot de grondleggers van de Vergelijkende Literatuurwetenschap in Nederland gerekend moet worden en die door zijn wetenschappelijk oeuvre wezenlijk ertoe bijgedragen heeft, dat Nederland thans overal in de wereld op dit vakgebied een duidelijk geprofileerde plaats inneemt.

Johannes Christiaan Brandt Corstius werd op 31 december 1908 in Rotterdam geboren. Hij volgde een opleiding HBS-B, later het gymnasium A. Hij studeerde aan de Universiteit van Utrecht Nederlandse taal- en letterkunde; aan de Utrechtse universiteit is hij in 1934 ook gepromoveerd.

Drie jaar eerder was hij met de onderwijzeres Wilhelmina Wytske Molenaar in het huwelijk getreden. Uit dit huwelijk zijn drie kinderen geboren.

Na zijn doctoraalexamen was Brandt Corstius een reeks van jaren aan het middelbaar onderwijs verbonden, onder andere in Den Haag, Amsterdam, Eindhoven. Dertien jaar werkte hij als leraar aan het Utrechts Stedelijk Gymnasium; van 1947 tot 1959 was hij tevens docent in de didactiek van het Nederlands aan de Utrechtse universiteit. Na een kort intermezzo als wetenschappelijk hoofdambtenaar aan de Leidse universiteit, waar hij colleges in de Nederlandse letterkunde gaf, werd hij in 1960 benoemd tot hoogleraar in de Vergelijkende Literatuurwetenschap na de middeleeuwen aan de Universiteit van Utrecht.

In de Utrechtse Faculteit der Letteren bestond toen reeds sinds twaalf jaar een 'Instituut voor Vergelijkend Literatuuronderzoek', waarin onder anderen neerlandici en germanisten een actieve rol speelden, zoals W.A.P. Smit, H. Sparnaay en H.P.H. Teesing, van wie de leeropdrachten met comparatistische componenten uitgebreid waren. Brandt Corstius beschouwde zijn benoeming niet uitsluitend als een persoonlijke erkenning, maar zag de instelling van zijn leerstoel vooral als een noodzakelijke institutionalisering van de comparistiek.

Hij heeft zijn vak van het begin af aan beoefend vanuit een bepaald perspectief, waaraan hij altijd trouw gebleven is. Hem ging het niet om het vergelijken op zich van literaire werken, van perioden, van verschillende literaturen, niet om de onderlinge invloeden als zodanig, om de wederzijdse afhankelijk van literaire verschijnselen. Vergelijken was voor hem in eerste instantie een middel, een instrument, waarmee de kennis van de literatuur en haar waarden vergroot kan worden. Hem lag het aan het hart, om – zoals hij het in zijn oratie geformuleerd heeft – 'de studie van

ationale literaturen op internationale grondslag' te plaatsen. Hij had achtergronden van algemene tradities en samenhangen op het oog, waaruit in zijn visie de moderne literatuur is voortgekomen. Vergelijken was voor Brandt Corstius altijd ook, misschien zelfs in de eerste plaats, historisch onderzoek. De ondertitel van zijn boek *De muze in het morgenlicht* geeft richting en doel van zijn wetenschappelijke overtuiging adequaat weer: 'Inleiding tot de geschiedenis van de eenheid der westerse literatuur.'

Maar ook in andere geschriften van hem zijn deze uitgangspunten zonder moeite terug te vinden. Deze geschriften vormen samen een uitzonderlijk omvangrijk en veelzijdig oeuvre. Ter gelegenheid van zijn emeritaat werd Brandt Corstius in 1975 een door studenten samengestelde bibliografie van zijn werken aangeboden, een bibliografie die niet minder dan 422 titels bevat. Ook wanneer men in aanmerking neemt, dat hierin ook talrijke niet-wetenschappelijke publikaties zijn opgenomen, dat zich daaronder ook zeer vele boekbesprekingen bevinden, het blijft een indrukwekkend oeuvre, dat na 1975 verder gegroeid is, want Brandt Corstius ging na zijn emeritaat gewoon door met publiceren.

De genoemde bibliografie draagt de titel *Schrijven is het niet alleen*, een zeer treffende titel, want achter de opsomming van titels, jaartallen en afkortingen worden inderdaad de basistrekken van een biografie en van een levensovertuiging zichtbaar. Brandt Corstius is niet alleen als geleerde naar buiten getreden, maar zeer nadrukkelijk ook als humanist, als iemand die geëngageerd aan het openbaar-politieke leven heeft deelgenomen. Sinds zijn jeugd was hij een actieve pleitbezorger van de humanistische gedachte; in het begin als lid van de 'Nederlandse Bond van Abtinent Studeerenden', later als lid en bestuurslid van het Humanistisch Verbond. Talrijke essays, radiotoespraken en andere kortere of langere artikelen van zijn hand getuigen van zijn onvermoeibaar geloof dat het goede in de mens op rationele wijze te verwelijken is. Praktisch heeft hij deze overtuiging b.v. in het onderwijs toegepast, niet alleen als leraar aan school en universiteit, maar ook door zijn inzet voor de kwalitatieve verbetering van het onderwijs, en hier weer in het bijzonder voor de openbare school.

De maatschappelijk-wereldbeschouwelijke overtuigingen van Brandt Corstius hebben ook zijn wetenschappelijk werk mede gevormd. Direct en indirect. Direct b.v. in zijn dissertatie over Herman Gorter, die voor een belangrijk deel als een soort poging tot rehabilitatie van Gorters poëzie uit de tijd na zijn aansluiting bij het socialisme gelezen kan worden. Direct ook b.v. in zijn boek *De dichter Marsman en zijn kring* (1951), dat in de reeks 'Lessen in Literatuur' verscheen en voor leerlingen in de hoogste klassen bedoeld was. Bij alle geduld, vriendelijkheid en tegemoetkoming, die Brandt Corstius naar het zeggen van allen die hem als leraar op school of universiteit gekend hebben, toonde, was hij toch ook iemand die van zijn leerlingen prestaties en kwaliteit eiste. Onder de opdrachten die de leerlingen in het boek over Marsman vinden, staat ook deze: 'Schrijf een beschouwing over de abstracta in de gedichten van Marsmans tweede periode'. Vandaag zou zo'n opdracht waarschijnlijk alleen als proefschrift kunnen worden uitgevoerd.

Indirect is de genoemde levensbeschouwelijke invloed in Brandt Corstius' wetenschappelijk werk eigenlijk overal aanwezig. Dit werk wordt gedragen door een onverstoort geloof in de humane en humaniserende kracht van literatuur, gedragen

door de overtuiging dat inzicht in de boven nationale grenzen uitgaande waarde van de literatuur ook maatschappelijke, ja zelfs politieke problemen zou kunnen helpen oplossen. In dit opzicht was Brandt Corstius een waardig opvolger van de grondleggers van het comparatisme in de eerste helft van de 19e eeuw, die geloofden dat de vergelijkende literatuurwetenschap zou kunnen en moeten bijdragen tot een vergroting van het wederzijdse begrip bij de volkeren. Maar het wat onstuimige optimisme van zijn voorgangers is bij Brandt Corstius tegelijk op een beter en zakelijker fundament geplaatst.

Gezien de omvang en de diversiteit van het wetenschappelijk oeuvre is het hier onmogelijk daarop in détail in te gaan. De spanwijdte van de publikaties reikt van zuiver Nederlandse onderwerpen tot een in het Engels geschreven *Introduction to the Comparative Study of Literature*. Als een exempel kies ik één werk uit de vele uit om tenminste iets van Brandt Corstius' benadering van literatuur en literatuurgeschiedenis te laten zien. Het is een klein boek met een lange titel: *Idylle en Realiteit. Het werk van Elisabeth Maria Post in verband met de ontwikkeling van de Europese literatuur in de tweede helft van de achttiende eeuw*, verschenen in 1955. Dit boek had ook dertig jaar later geschreven kunnen worden, in een tijd waarin de literatuurwetenschap een van haar doelen ziet in de constructie of reconstructie van bepaalde historische situaties van het literaire leven. De studie over Elisabeth Maria Post is zo'n constructie of reconstructie. Brandt Corstius laat zien hoe een tweederangs auteur, zonder eigen profiel en originaliteit, het kruispunt wordt van literaire en niet-literaire stromingen, van elkaar overlappende en tegensprekende ontwikkelingen. Dit is een vruchtbare aanpak, juist omdat de demonstratie aan het voorbeeld van een tweederangs auteur plaatsvindt, niet aan het voorbeeld van een grote, tradities en conventies doorbrekende schrijver. Elisabeth Maria Posts werk verkrijgt op deze wijze een sprekende representatieve waarde. Het kan gezien worden als een soort verzamelpunt van verschillende Europese literaire stromingen, zoals het classicisme, het sentimentalisme, het subjectivisme, en dit alles in een karakteristiek Nederlands calvinisme getemd.

Dit werk bewijst naast vele andere Brandt Corstius' geleerdheid, zijn didactische oriëntering en zijn stilistische vaardigheid. Deze combinatie van kwaliteiten heeft ook formeel erkenning gevonden: in 1955 in de toekenning van de Essay-Prijs van de Gemeente Amsterdam, in 1964 in een gasthoogleraarschap in Bloomington.

Johannes Christiaan Brandt Corstius leefde en werkte vanuit het ene principe van het humanisme. Aan dit principe heeft hij zijn gehele leven consequent vastgehouden. Maar de vastberadenheid waarmee hij dit deed heeft bij hem nooit tot fanatisme geleid of tot enig star gedrag. Integendeel. Bij allen die hem kenden is de herinnering gebleven aan een bijzonder vriendelijk, ja beminnelijk mens.